

Predstavitev dobitnikov nagrad in priznanj Avgusta Kuharja v letu 2007

Strokovna komisija za podelitev nagrade Avgusta Kuharja za leto 2007, ki sta jo sestavljala predsednik komisije mag. Jurij Vidovič iz Maribora in član prof. dr. Primož Gspan iz Ljubljane,

je ocenila, da dosežek prof. dr. Marjana Bilbana

raziskovalno delo in učbeniki s področja medicine dela

izpolnjuje razpisne pogoje za podelitev nagrade Avgusta Kuharja za leto 2007.

Strokovna komisija je svoje mnenje oblikovala na podlagi:

1. utemeljitve predloga kandidature za nagrado Avgusta Kuharja za leto 2007 za dr. Marjana Bilbana, ki jo je 14. junija 2007 pripravilo Društvo varnostnih inženirjev Ljubljana;
2. pogovora s kandidatom dne 11. septembra 2007 na Zavodu za varstvo pri delu Ljubljana;
3. ogleda bibliografije kandidata;
4. razpisnih pogojev za podelitev nagrade Avgusta Kuharja za izjemni dosežek za leto 2007;
5. Pravilnika o kriterijih in postopkih za podelitev nagrad in priznanj Fundacije Avgusta Kuharja;
6. Statuta Fundacije Avgusta Kuharja.

Ugotovitev stanja:

Marjan Bilban, dr. medicinskih znanosti, je zaposlen kot predstojnik Centra za medicino dela Zavoda za varstvo pri delu, Ljubljana, Chengdujska 25. Pri svojem rednem delu se ukvarja predvsem z ocenjevanjem delazmožnosti delavcev, udeležencev v prometu in športnikov. Poleg tega opravlja tudi vse druge naloge pooblaščenega zdravnika, vključno z ekspertnimi mnenji za potrebe zdravniških komisij in sodišč.

Pomembnejši biografski podatki:

- diploma na Medicinski fakulteti: 24. 12. 1981
- magisterij: 31. 5. 1986
- specialistični izpit: 5. 10. 1990
- doktorat na Medicinski fakulteti v Zagrebu 18. 10. 1996
- sodni izvedenec 16. 6. 1998
- izredni profesor za predmet Medicina dela: 21. 3. 2005
- Gostovanje na New York Academy of Science aprila 1999

Znanstveno delo:

Svoje raziskovalno delo je predstavil v številnih strokovnih prispevkih doma in v tujini. Najprej se je poglobljeno ukvarjal s področjem varnosti v cestnem prometu,

predvsem z varnostjo in udeležbo mladih in starih voznikov, bolnikov in oseb, ki so odvisne od alkohola ali drugih psihoaktivnih substanc. Raziskoval je vpliv ionizirnega in neionizirnega sevanja ter kemijskih genotoksikov na spremembe genoma. V zadnjem času se ukvarja tudi s proučevanjem zdrave telesne aktivnosti, ustreznim prehranjevanjem delavcev, pojavnostjo izgorelosti in stresa v delovnem okolju ter nekaterimi kazalci negativnega zdravja delavcev, promocijo zdravja v delovnem okolju in ergonomskimi rešitvami.

Področja njegovega raziskovalnega dela so:

- varnost in zdravje v delovnem okolju,
- varnost starostnikov v cestnem prometu,
- udeležba oseb, odvisnih od alkohola in drog, v cestnem prometu,
- vpliv radona, njegovih potomcev in težkih kovin na genom zaposlenih,
- vpliv kemijskih genotoksikov v različnih delovnih okoljih na spremembe genoma,
- kazalniki negativnega zdravja,
- sodobna prva pomoč v delovnem okolju,
- ocenjevanje delazmožnosti delavcev in invalidnih oseb,
- zaposlovanje starostnikov in njihove posebne potrebe,
- zdrava telesna aktivnost,
- projekti promocije zdravja
- itd.

Pomembno je opozoriti, da njegovo raziskovalno delo presega naloge, ki jih ima na svojem delovnem mestu. Z izjemnim občutkom za produktivno organizacijo dela in žrtvovanjem prostega časa ob razumevanju družinskih članov mu je namreč uspelo poleg rednega dela v ambulanti Zavoda za varstvo pri delu izvesti občudovanja velik obseg raziskovalnega dela. Raziskoval je prave razloge za slabšanje zdravja na delovnem mestu neodvisno od pričakovanih naročnikov ter skušal ocenjevati probleme trezno in realno. Gradil je most med delavci in delodajalci za dvig ravni varnosti in zdravja pri delu. Med drugim je raziskoval zakonitosti bolniške odsotnosti z dela in pri tem anketiral tudi delavce same. Ustvarjal je pogoje za ocenjevanje uspešnosti vodstev podjetij na podlagi zdravja zaposlenih. Bogata publicistična in pedagoška dejavnost pa dokazujeta njegovo pripravljenost, da pridobljeno znanje deli in posreduje drugim.

Pedagoško delo:

Primarij, izredni profesor, doktor znanosti Marjan Bilban, doktor medicine in specialist medicine dela, prometa in športa, je že vrsto let edini učitelj medicine dela v Sloveniji. Svoje znanstveno in raziskovalno delo nadgrajuje s pedagoškim delom ter prenaša bogato znanje in izkušnje generacijam bodočih zdravnikov, varnostnih inženirjev, psihologov in specialistov medicine dela, prometa in športa.

Je dolgoletni učitelj medicine dela, fiziologije in higiene delovnega okolja in aktivnega zdravstvenega varstva zaposlenih na različnih fakultetah. Prispeval je k temu, da je poznavanje področja patologije dela, pa tudi fiziologije dela in aktivnega zdravstvenega varstva bodočega varnostnega inženirja, vedno boljše in sodobnejše. Študentje ga poznajo kot dobrega pedagoga, ki rad priskoči na

pomoč. Bil je mentor pri 40 diplomskih nalogah, 32 specialističnih nalogah in štirih doktoratih.

Na novo je oblikoval predmet medicine in higiene dela:

- praktične in teoretične oblike analiz delovnega okolja z zdravstvenega vidika;
- teoretični in praktični pristop k meritvam fizioloških funkcij pri oceni delazmožnosti;
- principe in postopke preprečevanja poklicnih tveganj v delovnem okolju;
- vrednotenje ekološkega in biološkega monitoringa ter osnovne principe epidemiologije delovnega okolja;
- osnove poklicne patologije zaradi fizikalnih, kemijskih, bioloških in drugih dejavnikov delovnega okolja;
- ergonomske nasvete, rešitve spoznavno-izvajalske ergonomije, ergonomije delovnega mesta in izdelka;
- načine in postopke izdelave celovite delovne anamneza (anamneza ekspozicije);
- osnove ocenjevanja začasne in trajne nezmožnosti za delo, poklicne orientacije, selekcije in rehabilitacije;
- osnovne oblike, metode in načine izvedbe različnih oblik promocije zdravja v delovnem okolju;
- spoznavanje zahtev in posebnosti rizičnih skupin delavcev;
- spoznavanje in vrednotenje osnov tehničnega varstva pri delu.

Osnovni namen prenove študija je:

- varovanje in izboljšanje zdravja zaposlenih;
- preprečevanje in obvladovanje poklicnih bolezni, poškodb pri delu ...
- odpravljanje poklicnih tveganj in razmer pri delu, ki ogrožajo varnost in zdravje;
- razvoj in napredek varstva pri delu, organizacije dela, razmer pri delu;
- izboljšanje poklicnega in socialnega, fizičnega in materialnega statusa zaposlenih;
- ohranjanje in razvoj delazmožnosti zaposlenih;
- omogočanje socialno in ekonomsko produktivnega življenja.

Je nosilec predmetov:

1. na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani:
  - Medicina dela, prometa in športa (od leta 1995),
  - Higiena (od leta 2002),
  - je predstojnik Katedre za javno zdravje (od leta 2003),
  - na magistrskem študiju Javno zdravje;
2. na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani:
  - Fiziologija dela (od 1999 leta);
3. na Oddelku za tehniško varnost Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani:
  - Medicina in higiena dela;
4. na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani:
  - Zdravstvena ekologija;

5. na Medicinski fakulteti Vseučilišča v Zagrebu ima pet predavanj letno.

Publicistično delo:

V strokovnih prispevkih je obdelal številna področja dela zdravnika in varnostnega inženirja. Najprej je objavljala le v reviji Delo in varnost, edini strokovni reviji s področja varnosti in zdravja pri delu v Sloveniji, nato v tujih strokovnih revijah z indeksom citiranja. V njih je objavil številna raziskovalna dela, ki so svetu prikazala razvoj področja varnosti in zdravja pri delu v naši državi. Ima preko 200 objavljenih strokovnih del, od tega preko dvajset v uglednih mednarodnih revijah s področja varnosti in zdravja pri delu (dvajset objav v revijah z IF – impact factor, kot sta Health Physics in American Journal of Industrial Medicine). Njegovi prispevki so v vrhunski svetovni znanstveni literaturi citirani do 14-krat, skupinske objave z drugimi avtorji do 107-krat (vir: Google - Učenjak). To je dosežek malokaterega znanstvenika v Sloveniji.

Najpomembnejša predavanja je leta 1999 združil v prvi temeljni slovenski učbenik Medicina dela (605 str.). Knjiga je imela po mnenju recenzentov tri temeljne cilje: v študijskem smislu usvajanje in poglobljanje znanj študentov medicine in drugih študijskih smeri, kot npr. varnost in zdravje pri delu. Nadalje je bilo delo namenjeno zdravnikom različnih specialnosti in izvedencem, pa tudi nezdravnikom, ki se v praksi poklicno srečujejo z interdisciplinarnimi področji, ki vsebujejo tudi temelje medicine dela. Ne nazadnje je bila knjiga namenjena vsem tistim v podjetjih, ki si prizadevajo za višjo raven varnosti in zdravja pri delu in s tem večjo uspešnost in boniteto podjetja. Kako zelo smo potrebovali tako delo, pove tudi dejstvo, da knjige kljub visoki nakladi za naš slovenski prostor že po nekaj mesecih po izidu ni bilo več moč dobiti.

Ker je prevzel predmet medicine in higijene dela na Oddelku za tehniško varnost, je leta 2005 pripravil novo publikacijo Medicina dela: za študente tehniške varnosti. V njej je dodal nekaj za študente tehniške varnosti pri delu specifičnih poglavij, vključil številne novosti, predvsem pa poskušal na kar najbolj prijazen način tudi nezdravniku predstaviti gradivo, ki je bilo še pred nekaj leti laiku težje razumljivo. Študenti tehniške varnosti so dobili temeljno gradivo področja medicine in higijene dela, kar jim je omogočilo poglobljanje znanja z uporabo zahtevnejših tujih učbenikov. Varnostnim inženirjem je tako omogočeno boljše sodelovanje z zdravniki specialisti medicine dela in na tej podlagi strokovno sodelovanje za dvig varnosti in zdravja v slovenskem prostoru.

Ker je pomembna povezava z izbranim zdravnikom ter njihova vloga v zgodnjem odkrivanju vpliva delovnega okolja na zdravje delavcev oziroma razpoznavanje dejavnikov delovnega okolja ter njihovega vpliva na kazalce negativnega zdravja, je leta 2002 skupaj s sodelavci izdal knjigo Medicina dela za zdravnike družinske medicine.

V zadnjih letih se je zaradi velikega števila poškodb pri delu odločil, da bo poskušal na področju prve pomoči v delovnem okolju teoretično in predvsem praktično znanje dvigniti na višjo raven. Edini priročniki za prvo pomoč, ki so obstajali, so bili zaradi razvoja doktrine že povsem zastareli. Leta 2005 je zato izdal knjigo Prva pomoč v delovnem okolju, v kateri na bralcu prijazen način

predstavlja najpomembnejša teoretična in praktična izhodišča prve pomoči in reševanja pri nezgodah v delovnem (pa tudi širšem) okolju. Kot dober poznavalec tega področja je po vsej Sloveniji vodil preko sto delavnic prve pomoči, kjer se je usposobilo več kot tisoč delavcev.

Najpomembnejše publikacije:

- Medicina dela. Ljubljana: ZVD Zavod za varstvo pri delu, 1999, 605 str.
- S soavtorji (Metoda Dodič-Fikfak, Vanja Vuga, Gabrijela Dšuban, Marija Molan, Primož Gspan, Andrejka Fatur-Videtič). Medicina dela za zdravnike družinske medicine. Ljubljana: ZZD - Slovensko zdravniško društvo, Združenje za medicino dela, prometa in športa, 2002, 122 str.
- Prva pomoč v delovnem okolju. Ljubljana: ZVD Zavod za varstvo pri delu, 2003 in 2006, 201 str.
- Medicina dela: za študente tehniške varnosti. Ljubljana: ZVD Zavod za varstvo pri delu, 2005, 191 str.
- Preko 15 objav v mednarodnih revijah, ki so indeksirane v SCI oziroma SSCI (COBBIS),
- uredništvo številnih zbornikov strokovnih posvetov,
- preko 200 objav v domači in tuji strokovni literaturi.

Priloga (glej spletna stran www.fundacija-avgustakuharja.si):

- Bibliografija Marjana Bilbana za obdobje 1989-2007 [12062], COBISS (Kooperativni on line bibliografski sistem in servisi COBISS)

Prispevek k razvoju stroke:

Skrbi za permanentno izobraževanje in velja za nepogrešljivega predavatelja na večini strokovnih srečanj varnostnih inženirjev. V slovenski prostor je prenesel kodeks etike strokovnjakov varnosti in zdravja pri delu.

V Sloveniji je član:

- Sveta za varnost in zdravje pri delu Republike Slovenije,
- predsedstva Gasilske zveze Slovenije,
- Razširjenega strokovnega kolegija za medicino dela,
- Razširjenega strokovnega kolegija za javno zdravje,
- Zdravniške zbornice Slovenije,
- v Slovenskem zdravniškem društvu:
  - upravnega odbora Združenja za medicino dela, prometa in športa,
  - Združenja za preventivno medicino,
  - in Sekcije za letalsko medicino,
- predsedstva Sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu RS,
- Sveta za alkoholno politiko pri Ministrstvu za zdravje,
- kolegija univerzitetnega podiplomskega študija Varstvo okolja Univerze v Ljubljani,
- senata Medicinske fakultete,

- številnih delovnih skupin Ministrstva za zdravje, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve ...
- urednik znanstvene priloge revije Delo in varnost,
- stalni sodni izvedenec za področje medicine dela.

V tujini je član:

- Ameriške akademije znanosti v New Yorku,
- Evropskega združenja Radiation Research,
- Mednarodnega odbora za poklicno zdravje (International Commission on Occupational Health).

Nagrade in priznanja:

- Hribernikova nagrada: najvišje priznanje v medicini dela za doprinos stroki (2000).
- Kresnička – najvišje priznanje Republiškega sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu za leto 2003.

Ocena dosežka dr. Marjana Bilbana:

Kljub strokovni raznolikosti njegovega dela je njegov največji prispevek stroki varnosti in zdravja pri delu njegovo pedagoško delo in strokovna prenova študija medicine in higiene dela. Njegov prispevek je v slovenskem prostoru izjemen. Generacijam varnostnih inženirjev je omogočil kakovostnejše znanje in s tem nove razsežnosti za sodelovanje s specialisti medicine dela v skupni skrbi za dvig varnosti, zdravja, zadovoljstva in visoke produktivnosti vseh zaposlenih. Sam ocenjuje, da se je izjemno dvignilo znanje prav tehniških poklicev o medicini dela.

Mag. Jurij Vidovič, predsednik strokovne komisije

Prof. dr. Primož Gspan, član strokovne komisije